

Інформація і документ як чинники виробництва постіндустріального суспільства

У статті визначається роль і місце інформації і документа, як її носія, у системі управління економічних об'єктів. Обґрунтована необхідність включення інформації до чинників виробництва, наведена класифікація і розглянута її роль у відтворювальному процесі економічного об'єкта.

This article defines the role and place of information and documents as its carrier, in the control of economic objects. The necessity of information included the factors of production, a classification and considered its role in the reproductive process of economic object.

Ключові слова: інформація, документ, чинники виробництва, економічний об'єкт, постіндустріальне суспільство.

Вступ. У сучасних умовах нестабільність зовнішніх соціально-економічних і політехнічних процесів, що впливають на функціонування і стратегічний розвиток господарюючих суб'єктів, стрімкий розвиток високих технологій, глобалізація бізнесу, зростання обсягів виробництва і споживання, інтеграція на мікро- і макро- рівнях зумовили перехід до постіндустріального і інформаційного суспільства. Це пред'являє нові вимоги до управління економічними об'єктами, під якими розуміються суб'єкти господарювання – юридичні особи, що представляють єдність множини технологій, засобів і предметів праці, працівників, сполучених структурно і функціонально, в процесі взаємодії яких створюється продукція або послуги. Інформація і документ, як її носій і форма відображення, для економічних об'єктів стає важливим чинником виробництва в постіндустріальній економіці, яка розвивається відповідно до концепцій «економіки знань» і «нової економіки» [1, 2].

Постановка завдання. Метою статті є визначення ролі і місця інформації і документа, як її носія, у сучасних умовах переходу до постіндустріального суспільства.

Результати. Усвідомлення важливості і стратегічної значущості

Андрієнко В.М., д.е.н., професор, завідувач кафедри інформаційних систем управління, Донецький національний університет

інформації у виробничо-господарській діяльності і суспільному житті дозволило перейти до тлумачення поняття інформаційного суспільства, концептуальні положення якого були визначені в Окинавській хартії глобального інформаційного суспільства, підписаної керівниками провідних країн світу.

До характерних особливостей інформаційного суспільства, як новому ступеню в розвитку сучасної цивілізації, слід віднести [3, 4]:

- а) збільшення ролі інформації і знань в житті суспільства;
- б) створення глобального інформаційного простору;
- в) становлення і в подальшому домінування в економіці нових устроїв, що базуються на масовому використанні інформаційно-комунікаційних технологій;
- г) підвищення рівня професійного і загальнокультурного розвитку;
- д) створення ефективної системи забезпечення прав громадян і соціальних інститутів на вільне отримання, розповсюдження і використання інформації.

Як показує світовий досвід, успішне просування до інформаційного суспільства визначається пріоритетами різних країн. У сучасних умовах це просування стає важливим політичним чинником і для провідних країн є основою національної політики. У Україні з цією метою прийнята державна цільова програма «Розвиток інформатизації в Україні на період до 2020 року».

За даними ЮНЕСКО, на сьогоднішній день «більше половини всього зайнятого населення розвинених країн прямо і побічно бере участь в процесах виробництва і розповсюдження інформації». Значна частина зусиль менеджерів, зайнятих в інформаційному секторі суспільного виробництва, має на своїй меті управління людьми і машинами в ході трудового процесу. Ускладнення процесу праці і відносин між його учасниками наближає суспільство до природного порогу складності, управляти яким без спеціальної обробки інформації неможливо

В зв'язку з цим необхідні дослідження у області еволюційно-функціонального підходу до чинників виробництва в контексті нових реалій. Економічна теорія і практика під чинниками виробництва розуміє особливо важливі елементи або об'єкти, які мають вирішальний вплив на можливість і результативність господарської діяльності.

Розвиток ринкової економіки об'єктивно привів до того, що ефективність

функціонування суб'єктів господарювання на сьогоднішній день напряму залежить від інформаційного, екологічного, соціального і ряду інших чинників, що не входять в загально визнану структуру чинників виробництва. Інформація розглядається як загальна, універсальна властивість всіх речей, що визначає характер і ступінь їх впорядкованості, об'єднує собою матерію і дух, речовину і енергію, буття і свідомість.

Проведений аналіз різних наукових підходів до дослідження інформації дозволив зробити наступні висновки:

становлення постіндустріального технологічного способу виробництва визначає необхідність включення в чинники виробництва інформації;

інформація є необхідною умовою і продуктом виробництва на сучасному етапі соціально-економічного розвитку суспільства;

інформація як чинник виробництва впливає на систему економічних відносин, що складаються усередині економічного об'єкту і між різними суб'єктами господарювання;

використання інформації на економічному об'єкті має значні економічні характеристики і впливає на процес приросту вартості капіталу;

інформація є умовою забезпечення безперервного відтворювального процесу, оскільки створює приток нових відомостей про зовнішнє середовище (поведінку різних суб'єктів господарювання, попит і пропозиції на ринку і т.д.);

інформація робить прямий вплив на економічне зростання економічного об'єкту і держави в цілому, що припускає використання прогресивних технологій на всіх стадіях відтворювального циклу і прийняття управлінських рішень, інвестицій в інновації;

як чинник виробництва інформація тісно пов'язана з іншими його складовими: працею, предметами і засобами праці шляхом впровадження нових технологій в процес виробництва і управління, отримання додаткового доходу за рахунок використання особового чинника (інвестиції в людський капітал), вибору ефективних форм господарської діяльності і відповідних їм сегментів ринку сировини, капіталу, готової продукції і т.і.

З урахуванням вище висловленого під інформацією, як чинником виробництва, розумітимемо:

1) сукупність відомостей про зовнішнє і внутрішнє середовище функціонування економічного об'єкту, використання яких дозволить в процесі прийняття управлінських рішень одержати додатковий прибуток або

забезпечити екологічний і соціальний ефекти за рахунок максимального використання можливостей середовища економічного об'єкта і нейтралізації загроз;

2) сукупність засобів праці, впроваджених у виробничий процес економічного об'єкта на основі досягнень науково-технічного прогресу, що дозволяють на цій основі забезпечити конкурентні переваги;

3) інтелектуальний результат роботи економічного об'єкта, що має вартість і підлягає продажу на ринку.

Істотна зміна виробничо-ринкових умов підприємницької діяльності і особливо соціально-політичного середовища функціонування економічних об'єктів привела до усвідомлення доцільності і корисності включення інформації в чинники виробництва.

Проте, якщо класичні чинники виробництва (праця, засоби і предмети праці) призначені для виробництва готової продукції, то інформація виступає ще і основним джерелом зростання вартості економічного об'єкту і досягнення цілей організації і бізнесу.

При цьому зростання вартості економічного об'єкту за рахунок інформаційного чинника відбувається шляхом активного використання знань, досвіду персоналу і існуючих науково-технічних досягнень, завдяки чому в процесі господарювання інформаційні ресурси трансформуються в інформаційний (або інтелектуальний) капітал. Забезпечення основних цілей економічного об'єкта здійснюється за рахунок різних комунікацій, тобто процесу передачі інформації від однієї людини іншій, а також за рахунок інформаційних технологій.

Слід особливо підкреслити вплив інформації на відтворювальний процес економічного об'єкта (рис. 1).

Участь інформації в закупівельній діяльності економічного об'єкта носить характер маркетингового дослідження зовнішнього середовища із застосуванням методів стратегічного аналізу, коли відбувається збирання і обробка інформації про постачальників (вартість сировини, матеріалів, умови оплати, способи доставки, якість і гарантія продукції), конкурентів (ціни, засоби зниження собівартості), існуючі технології виробництва, управління економічним об'єктом, вивчається діюча нормативно-правова база, аналізується ринкова і політична ситуація в державі. В результаті формується стратегія розвитку економічного об'єкта (виробнича, фінансова, ресурсна,

функціональна і т.д.).

Рис. 1. Роль інформації у відтворювальному процесі економічного об'єкту

Оскільки даний етап відтворювального процесу припускає забезпечення економічного об'єкта персоналом, інформація виконує роль інтелектуального капіталу, втіленого в значення, уміння працівників.

Формами обробки, отримання і зберігання інформації при цьому виступатимуть анкетування, соціопит, маркетингове дослідження ринку, телефонні переговори, контракти, договори поставки, Закони України, Постанови Кабінету Міністрів України і інші нормативно-правові акти, платіжні документи, акти прийому-передачі матеріалів, устаткування і т.д.

На стадії виробництва інформація відображає розподіл повноважень між різними структурними підрозділами економічного об'єкта, встановлення і підтримка комунікаційних зв'язків, а також розподіл завдань між центрами відповідальності. Непрямий вплив інформації на процес виробництва

виявляється через інтелектуальний потенціал трудового колективу економічного об'єкта.

Формами руху інформації на даному етапі відтворювального процесу є штатний розклад, посадові інструкції, фотографії робочого дня, накладні на внутрішні переміщення матеріалів, відомості нарахування і видачі заробітної платні, табеля – графіки виходів на роботу, телефонограми, плани виробництва продукції і т.д.

При збутовій діяльності інформація також представлена дослідженням зовнішнього середовища, коли вивчається і стимулюється ринкове середовище. Формами обробки, отримання і зберігання інформації тут є реклама, соціопит, контракти, договори, рахунки-фактури, телефонні переговори і т.і.

Оскільки інформація, як вже було доведено вище, є таким же чинником виробництва як земля, капітал і праця, її слід охарактеризувати з позиції витрат на придбання (використання) для виробничого процесу і джерел (напрямів) отримання доходу (прибутку або інших видів вигод).

Використання інформації як чинника виробництва є безперервним процесом, залежним від етапу життєвого циклу економічного об'єкта, виду діяльності форми власності, розвитку ринкових відносин, який відображає зовнішні зв'язки економічного об'єкта і його внутрішні процеси, а також всі стадії відтворення. В зв'язку з цим витрати з використання інформації відносяться до трансакційних.

Структура різноманітних витрат на інформацію як чинник виробництва представлена у табл. 1.

Специфіка використання інформації, як чинника виробництва, полягає у тому, що вона дозволяє не просто одержати прибуток, а приводить до істотного поліпшення всієї виробничо-господарської діяльності. При оцінці економічної ефективності інформації необхідно виходити з того, що всякий результат праці розглядається з боку якості і з боку кількості витраченої на її виробництво праці. Якісна сторона використання інформації у виробництві визначається відношенням користувача до результативної інформації, оскільки її повнота, своєчасність, достовірність впливають на прийняття управлінських рішень.

Розгляд результатів інформаційної роботи з кількісної сторони, тобто з погляду витрат суспільної праці, дає можливість оцінити економічність інформації. Аналіз витрат і одержаних доходів дозволяє судити про прибутковість або збитковість її використання. Вважають, що економічна

ефективність використання інформації, як чинника виробництва, виражається в скороченні вартості витрат на обробку інформації і в тому впливі, який надає робота (з урахуванням одержаної інформації) на результати виробничо-господарської діяльності економічного об'єкта (на собівартість продукції, виручку від реалізації, структуру витрат, прибуток і т.д.).

Таблиця 1

Структура витрат на інформацію, як чинника виробництва

Група витрат	Елементи витрат
1. На оплату праці	заробітна платня керівників і фахівців; заробітна платня технічного і обслуговуючого персоналу; премії і доплати з фонду матеріального заохочення;
2. На технічне забезпечення	носії інформації; операційні системи, компілятори, антивірусні програми; засоби обробки інформації і оснащення процесів управління; прикладні програми, стандартні програмні засоби, придбання програмних продуктів;
3. На організацію і забезпечення управління	науково-дослідні роботи; підготовка і підвищення кваліфікації персоналу;
4. Накладні витрати	службові відрядження і пересування; поштово-телеграфні, телефонні і інші витрати по комунікаційних зв'язках;
5. Інноваційні витрати	придбання патентів, ліцензій; ноу-хау і т.і.

При цьому до чинників економії слід віднести:

- 1) освоєння нових задач, які не вдавалося вирішувати в традиційних умовах;
- 2) удосконалення технології інформаційної роботи;
- 3) впорядкування початкової інформації;
- 4) застосування сучасного технічного, математичного і інформаційного забезпечення.

Економічна ефективність використання інформації – це не тільки висока якість результативної інформації або низькі витрати на її використання, а те і інше в сукупності.

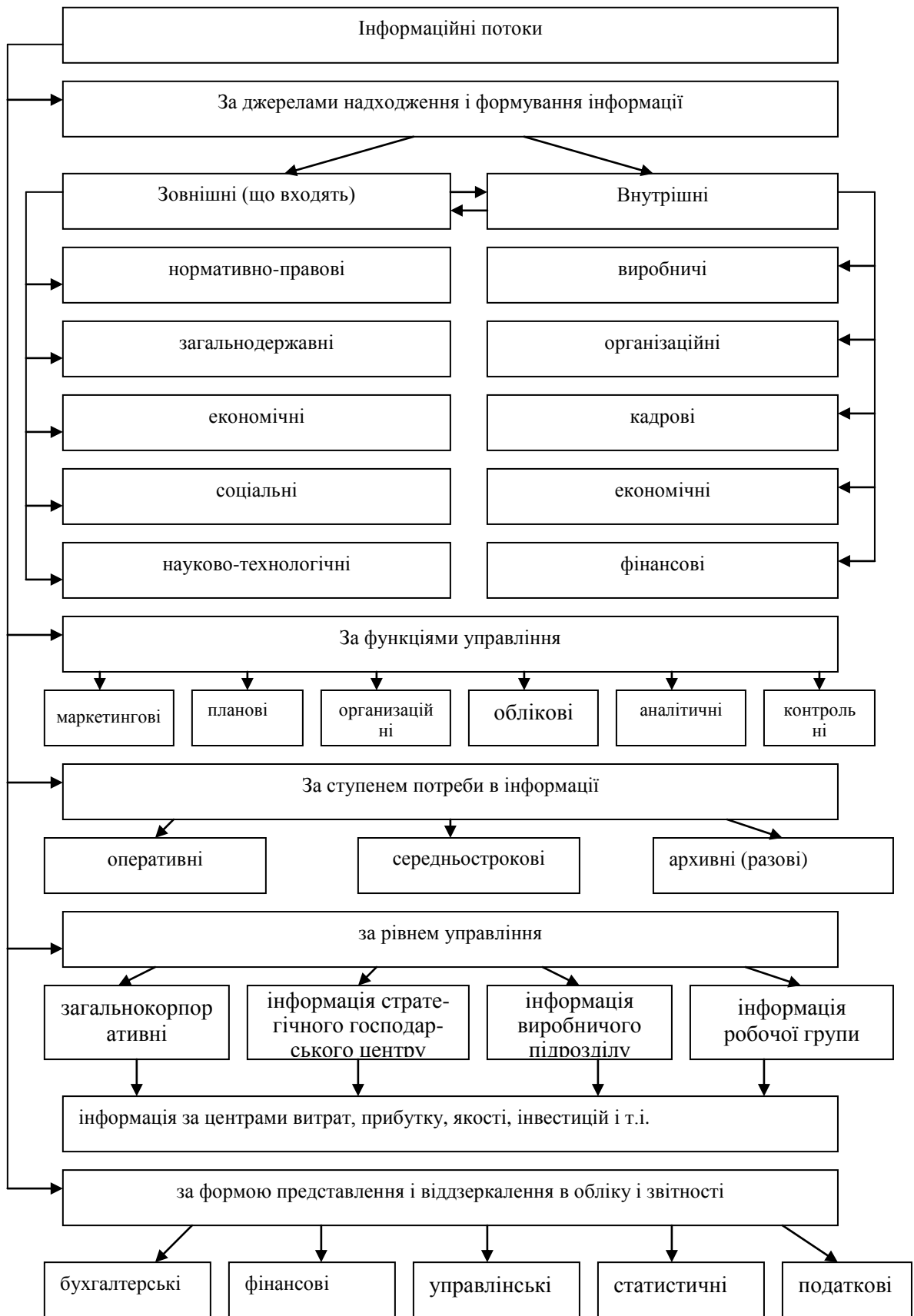

Рис. 2. Класифікація інформаційних потоків економічного об'єкту

Спираючись на фундаментальні положення теорії інформації і управління

інформаційними ресурсами, а також сучасні концепції менеджменту і теорії організації виробництва економічного об'єкта запропонована класифікація його інформаційних потоків (рис. 2).

Висновки. Інформаційні процеси, пов'язані з ними інформаційні потоки, що представлено у вигляді певних документів, є головним елементом в системі управління економічним об'єктом, оскільки забезпечують проходження, накопичення і обробку необхідних даних. Тому вимагають подальшого розвитку механізми управління економічним об'єктом з урахуванням включення в його склад інформаційної системи, основними елементами якої слід вважати: програмне забезпечення (операційні системи, компілятори, антивірусні програми, стандартні і прикладні програми для вирішення певного набору задач управління матеріальними, фінансовими і трудовими ресурсами економічного об'єкту); персонал економічного об'єкту, що здійснює збір, обробку, накопичення, передачу і зберігання інформації, а також обслуговування інформаційної системи; засоби передачі інформації (апаратні засоби); користувачів інформаційної системи; інформацію і документи, що знаходиться в інформаційній системі; процеси і технології функціонування інформаційної системи економічного об'єкта.

Різноманіття форм і напрямів руху інформаційних потоків економічного об'єкту, розвиток і вдосконалення інформаційних технологій, вимагає застосування наукового підходу до управління інформацією і документом, що її віддзеркалює, як провідним чинником виробництва

Література

1. Атрилл Питер. Управленческий учет для нефинансовых менеджеров / Питер Атрилл, Эдди МакЛейни: пер. с англ.; Под ред. Каныгина С.Л. – Днепропетровск: Баланс-Клуб, 2003. – 624 с.
2. Пахалко О. Составляющие информационной системы предприятия / О.Пахалко // Экономика и жизнь. – 2007. - №14. – С.14-19.
3. Информационные системы в экономике / В.Дик, А.Смирнов, Б.Советов и др. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 132 с.
4. Семенов М. Автоматизированные информационные технологии в экономике/М.Семенов, И.Трубилин, В.Лойко. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 87 с.